

cop de mà i facilitar-los la feina des de la nostra aportació i d'altra a totes aquelles persones no familiaritzades amb les classes de tutoria que es trobin amb l'oportunitat de fer-ho. Pensem que per a aquests últims pot ser una bona ajuda disposar de les nostres recomanacions.

Hem elaborat deu recomanacions al voltant de tots aquells aspectes quotidians que surgeixen al plantejar-se donar classe i en especial quan pretenem transmetre valors. Hem parlat de com distribuir les sessions de tutoria, de com planificar les sessions diferenciant les que són classes d'ètica i les assemblees, de com treballar el diàleg i la relació amb els alumnes, en definitiva hem tractat de tocar tots els aspectes que poden afectar l'ensenyament i l'aprenentatge dels valors en tots els seus moments, abans d'entrar a l'aula, en els moments de preparació; durant l'estada a l'aula, és a dir, en el desenvolupament de la sessió; i un cop fora de l'aula tot el procés de reflexió i avaluació del què ha passat.

6. Perspectives de futur

Un cop presentades les conclusions obtingudes, ens plantejem quin futur té l'educació moral, el treball dels valors que es fa avui a l'escola. Sabem que són poques les escoles que treballen l'educació moral de forma seriosa i sota programes concrets. Ens plantejem si realment s'utilitza de forma generalitzada la classe de tutoria per a treballar els valors i ens adonem de que probablement no. Potser el primer pas cap al futur és tractar de normalitzar l'educació moral a l'escola com una matèria més, què és necessari treballar i fer-ho en condicions, si realment se n'està convençut.

Pensem que l'educació moral mereix una especial atenció en l'entorn escolar, un protagonisme que mai se li ha donat, però que pot arribar a adquirir. I ens sembla necessari que sigui així perquè les capacitats, virtuts i valors no arriben a adquirir-se sense una dedicació educativa intensa i específica. Per tal de que l'educació moral es pugui situar en aquest nivell escolar clar i preeminent que pretenem, cal fer pensar en positiu i oferir possibilitats reals que ajudin a la comunitat escolar i a la societat en general veure que és factible. Cal pensar en totes les possibilitats d'educar moralment a

l'escola. El nivell més ampli és el centre, cal construir una cultura moral de centre que impregni valors en l'alumnat i treballar per a que la participació sigui la millor manera d'aprendre a ser ciutadà. A través de molts elements es pot treballar la cultura moral del centre, des dels documents que donen personalitat al centre, els claustres, les AMPA, tots aquells elements que treballen per a i amb l'escola. Si ens endisem una mica més ens trobem a les aules i en aquest nivell trobem diferents possibilitats d'actuació. D'entrada en el currículum es contempla el treball de temes transversals, que eduquen en valors, que s'han de treballar com el seu nom indica a través de les diferents àrees curriculars obligatòries. Aquesta feina és potser una de les més oblidades. Cal prendre's seriosament el treball d'aquests temes per a donar-los el sentit i la importància que tenen i per a que els i les alumnes els assumeixin amb la mateixa serietat que qualsevol altre tema d'estudi. En el mateix nivell curricular trobem les classes de tutoria, estones setmanals en que cada escola decideix què fer. Nosaltres apostem per l'utilització d'aquestes classes per a l'educació moral. Pensem que és tant important educar-se moralment com aprendre matemàtiques o llengua, aquests aprenentatges ens ajuden en la formació acadèmica i intel·lectual que ens han de servir per entrar en el mercat laboral i realitzar-nos com a professionals en l'àmbit que escollim. Però la formació moral ens ajuda en el desenvolupament de la nostra personalitat moral, que ens ha d'ajudar a realitzar-nos com a persones, a saber relacionar-nos amb els altres, a acceptar-nos com som i, en definitiva, a fer-nos persones felices, solidàries i compromeses. Tots els aprenentatges són importants, però per a poder ser un bon professional, primer cal ser un bon ciutadà, una persona equilibrada, autònoma, feliç. Però per tal de que en aquest nivell sigui possible el que plantegem, cal que un nou perfil d'educador es vagi fent pas. Un educador compromés amb els alumnes, amb la seva formació integral capaç d'impulsar la convivència, la participació i el civisme. Per últim, trobem el nivell interpersonal de treball dels valors a l'escola, és el més proper, el de relació entre dos persones. També es pot desenvolupar molt la feina en aquest àmbit.

La recerca que hem presentat ha pretés treballar per augmentar el coneixement sobre les classes de tutoria i la manera de treballar els valors en elles. Creiem que hem obtingut material suficient per aportar als centres escolars elements que els puguin ajudar en tot el procés de l'educació moral. En la preparació de les classes, triant els

continguts i les tècniques i recursos adients; en la pràctica a les aules, aportant la nostra experiència i les dades obtingudes durant l'observació per dotar de recursos a les mestres; i finalment en el moment posterior a la classe, moment d'avaluació de tots els aspectes del procés educatiu que cal tenir molt en compte per anar millorant dia a dia l'educació.

Ens trobem doncs, en un moment en que cal reflexionar sobre l'educació que volem per als ciutadans del futur, cal prendre decisions, és convenient anar més enllà, treballar per tal d'aconseguir per a l'educació moral el lloc que li pertoca en l'educació dels ciutadans del futur. L'educació moral no és quelcom que s'aconsegueix només perquè es pensa o es desitja, sinó que s'han de posar els mitjans necessaris per a portar a terme realment el que s'imagina. Malgrat tot, pensem que la inversió que proposem val la pena, perquè respon a un imperatiu: aconseguir una educació integral per a tots. Però també ho és perquè ajudar a crear un clima de convivència ciutadana, perquè genera el capital social necessari per garantir el desenvolupament, perquè adverteix per endavant el fracàs escolar, perquè ajuda a crear un clima de convivència i benestar als centres i perquè contribueix a formar ciutadans actius d'una societat democràtica.

BIBLIOGRAFIA

- AAVV. "Educar en el aula" a *Cuadernos de Pedagogía*. Barcelona, nº325, 2003.
- AAVV. *Textos de pedagogía: conceptos y tendencias en las ciencias de la educación*. Barcelona, PPU, 1985.
- AA.VV. *Los temas transversales*. Madris, Santillana, 1993.
- ALCÁNTARA, J.A. *Cómo educar las actitudes*. Barcelona, Ceac, 1988.
- ALTIRRIBA, M., CLARAMUNT, P. "La escuela: un lugar idóneo para la educación moral", a *Aula*. Barcelona, nº16-17, 1993.
- ALVAREZ, A., ALVAREZ-MONTESERIN, M.A., CANAS, A., JIMENEZ, S., PETIT, M.J. *Desarrollo de las habilidades sociales en niños de 3-6 años*. Madrid, Visor, 1990.
- ALVAREZ, A., del RÍO, P. "Educación y desarrollo de la teoría de Vygotsky y la zona de desarrollo próximo", en Coll, C., Palacios, J. i Marchesi, A. *Desarrollo psicológico y educación II. Psicología de la educación*. Madrid, Alianza, 1990.
- ANTÚNEZ, S., IMBERNÓN, F., del CARMEN, LL., PARCERISA, A., ZABALA, A. *Del proyecto educativo a la programación de aula. El qué, el cuándo y el cómo de los instrumentos de la planificación didáctica*. Barcelona, Graó, 1992.
- APEL, K.O.: *Teoría de la verdad y ética del discurso*. Barcelona, Paidós, 1991.
- APPLE, M. i BEANE, J.: *Escuelas democráticas*. Madrid, Morata, 1997.
- ARNAL, J., DEL RINCÓN, D., LATORRE, A.: *Investigación educativa. Fundamentos y metodologías*. Barcelona, Labor, 1992.
- ARROYO, J. "El lugar de la ética en la Reforma", a *Cuadernos de Pedagogía*, Barcelona, nº189, 1990.

- AULA PRACTICA PRIMARIA *Recursos para fomentar los valores. Aprender a conocerse a uno mismo y a los demás.* Barcelona, Ceac, 2001.
- AUSUBEL, D.P. *Psicología educativa: un punto de vista cognoscitivo.* México, Trillas, 1976.
- BANDURA, A. *Pensamiento y acción.* Barcelona, Martínez-Roca, 1987.
- BÁRCENA, F.: *El oficio de la ciudadanía.* Barcelona, Paidós, 1997.
- BÁRCENA, F., GIL, F., JOVER, G.: *La escuela de la ciudadanía. Educación ética y política.* Bilbao, Descleé de Brouwer, 2000.
- BARRIO MESTRE, J.M. "Educación moral e ideología. Sobre la función del profesor en la educación moral", a *Revista Española de Pedagogía*, Madrid, nº181, 1988.
- BARTOLOMÉ, M.: *La coeducación.* Madrid, Narcea, 1976.
- BARTOLOMÉ, M.: *Educación y valores: sobre el sentido de la acción educativa en nuestro tiempo.* Madrid, Narcea, 1979.
- BERGER, P., LUCKMANN, Th. *La construcció social de la realitat.* Barcelona, Herder, 1988.
- BERGER, P., LUCKMANN, T. *Modernidad, pluralismo y crisis de sentido.* Barcelona, Paidós, 1997.
- BERKOWITZ, M., OSER, F. *Moral education: Theory and aplication.* Fondon, Lea, 1985.
- BILBENY, N. *Grans fites de l'ètica.* Barcelona, Cruïlla, 2000.
- BILBENY, N. *La revolución en la ética.* Barcelona, Anagrama, 1997.
- BOLÍVAR, A. *Los contenidos actitudinales en el currículo de la Reforma.* Madrid, Escuela Española, 1992.
- BOLÍVAR, A. *Diseño curricular de ética para la enseñanza secudaria obligatoria.* Madrid, Síntesis, 1993.
- BOLÍVAR, A. "El desarrollo de las actitudes", a *Aula*, Barcelona, nº16-17, 1993.
- BRONFENBRENNER, U. *La ecología del desarrollo humano.* Barcelona, Paidós, 1987.

- BUSQUETS, D. "Educación integral y desarrollo curricular" a *Cuadernos de Pedagogía*. Barcelona, 1998, nº271.
- BUXARRAIS, M.R. "Métodos y técnicas", a *Cuadernos de Pedagogía*. Barcelona, nº201, 1992.
- BUXARRAIS, M.R. "Actitudes, valores y normas: aprendizaje y desarrollo moral", a *Comunicación, lenguaje y educación*. Madrid, nº15, 1992.
- BUXARRAIS, M.R. "Procedimientos y métodos en la Educación moral", a *Aula*. Barcelona, nº16-17, 1993.
- BUXARRAIS, M.R. "Tendencias y modelos de educación moral" en *Diálogo filosófico*, nº47, 2000, pp.196-220.
- BUXARRAIS, M.R. *La formación del profesorado en educación en valores*. Bilbao, Desclée de Brouwer, 1999.
- BUXARRAIS, M.R., MARTÍNEZ, M. *Educación en valores y desarrollo moral*. Barcelona, ICE-OEI, 1996.
- BUXARRAIS, M.R., CARRILLO, I., GALCERÁN, M., LÓPEZ, S., MARTÍN, X., MARTÍNEZ, M., PAYÀ, M., PUIG, J., TRILLA, J., VILAR, J. *Ètica i escola. El tractament pedagògic de la diferència*. Barcelona, Edicions 62, 1989.
- BUXARRAIS, M.R., CARRILLO, I., GALCERÁN, M., LÓPEZ, S., MARTÍN, X., MARTÍNEZ, M., PAYÀ, M., PUIG, J., TRILLA, J., VILAR, J. *El Multiculturalismo en el currículum. Educación moral y racismo*. Barcelona, Edicions 62-MEC, 1993.
- BUXARRAIS, M.R., CARRILLO, I., GALCERÁN, M., LÓPEZ, S., MARTÍN, X., MARTÍNEZ, M., PAYÀ, M., PUIG, J., TRILLA, J., VILAR, J. *Transversal. Educació moral 6-16*. Barcelona, Enciclopèdia catalana-Edicions 62, 1993.
- BUXARRAIS, M.R., MARTÍNEZ, M., PUIG, J., TRILLA, J. "Educación moral, ética y reforma del sistema educativo. Apuntes para una propuesta curricular", a *Revista de educación*. Madrid, nº297, 1992.
- BUXARRAIS, M.R., MARTÍNEZ, M., PUIG, J., TRILLA, J. "Moral education in the Spanish Educational System", a *Journal of Moral Education*, nº13, vol.1., 1994.
- BUXARRAIS, M.R., MARTÍNEZ, M., PUIG, J., TRILLA, J. *La educación moral en primaria y secundaria*. Madrid, Edelvives, 1995.
- CAMPS, V. *Historia de la ética*, (3 vols.). Barcelona, Crítica, 2000.

- CAMPS, V. *Los valores de la educación*, Madrid, Anaya, 1994.
- CARR, W., KEMMIS, S. *Teoría crítica de la enseñanza: la investigación acción en la formación del profesorado*. Barcelona, Martínez Roca, 1988.
- CARRILLO, I. "Discusión de dilemas morales y desarrollo progresivo del juicio moral", a *Comunicación, lenguaje y educación*. Madrid, nº15, 1992.
- CARRILLO, I. "Análisi crítico del entorno, elección de alternativas y clarificación de valores", a *Comunicación, lenguaje y educación*. Madrid, nº15, 1992.
- CARRILLO, I., GALCERAN, M.M., LOPEZ, S., MARTÍN, X., PAYÀ, M., PUIG, J.M., VILAR, J. "Los contenidos", a *Cuadernos de pedagogía*. Barcelona, nº201, 1992.
- CARRILLO, I., LOPEZ, S., PAYA, M. "La ética: polémica en el currículum escolar", a *Comunicación, lenguaje y educación*. Madrid, nº15, 1992.
- CARRILLO, I. "Habilitats socials en la infància", a *Guix*. Barcelona, nº180, 1992.
- CARRILLO, I. "Dibujar espacios de pensamiento y diálogo" a *Cuadernos de pedagogía*, nº 305, 2001.
- CARTER, K., DOYLE, W. "Teacher's knowledge structures and comprehension processes". A : CALDERHEAD, J. (Ed), *Exploring teacher's thinking*. London, Cassell Education. 1987.
- CAZDEN, C. *El discurso en el aula*. Barcelona, Paidós-MEC, 1991.
- CISCAR, C. *El currículum como campo de proyección e intervención didáctica*. Valencia, Nau llibres, 1992.
- COLE, M. *Psicología cultural*. Madrid, Morata, 1999.
- COLL, C. *Marc curricular per a l'ensenyament obligatori*. Barcelona, Departament d'ensenyament, 1986.
- COLL, C. "Hacia la elaboración de un modelo de diseño curricular", a *Cuadernos de pedagogía*. Barcelona, nº139, 1986.
- COLL, C. "Los niveles de concreción en el diseño curricular", a *Cuadernos de pedagogía*. Barcelona, nº139, 1986.
- COLL, C. "La importancia de los contenidos en la enseñanza", a *Investigación y escuela*. Sevilla, nº3, 1987.

- COLL, C. *Psicología y currículum. Una aproximación psicopedagógica al currículum escolar*. Barcelona, Laia, 1987.
- COLL, C. "Significado y sentido en el aprendizaje escolar. Reflexiones en torno al concepto de aprendizaje significativo", a *Infancia y aprendizaje*. Madrid, nº41, 1988.
- COLL, C. "Un marco de referencia psicológico para la educación escolar: la concepción constructivista del aprendizaje y la enseñanza", a Palacios, J., Marchesi, A. i Coll, C. *Desarrollo psicológico y educación I. Psicología evolutiva*. Madrid, Alianza, 1990.
- COLL, C. *Aprendizaje escolar y construcción del conocimiento*. Barcelona, Paidós, 1990.
- COLL, C. *Psicología y currículum*. Barcelona, Paidós, 1992.
- COLL, C. i altres. "Interacció i influència educativa i formes d'organització de l'activitat conjunta", a *Temps d'educació*. Barcelona, Facultat Pedagogia, UB, núm.7, 1992.
- COLL, C., POZO, J., SARABIA, B., VALLS, E. *Los contenidos en la Reforma. Enseñanza y aprendizaje de conceptos, procedimientos y actitudes*. Madrid, Santillana, 1992.
- COLL, C., VALLS, E. "El aprendizaje y la enseñanza de los procedimientos", a Coll, C., Pozo, J., Sarabia, B. i Valls, E. *Los contenidos en la Reforma. Enseñanza y aprendizaje de conceptos, procedimientos y actitudes*. Madrid, Santillana, 1992.
- COLL, C i EDWARDS, E (Eds.) *Enseñanza, aprendizaje y discurso en el aula*. Madrid: Infancia y aprendizaje, 1996.
- COLL, C. i ONRUBIA, J. La observación y el análisis de los procesos instruccionales. En: COLL, C. *Observación y análisis de las prácticas de educación escolar*. Barcelona, UOC, 2002.
- COLLELLDEMONT, E., VILANOU, C. *Historia de la educación en valores*. (2 vols). Bilbao, Descleé de Brouwer, 2000.
- CONTRERAS DOMINGO, J. "El currículum como formación", a *Cuadernos de Pedagogía*. Barcelona, nº194, 1991.
- CORTINA, A. *La ética de la sociedad civil*. Madrid, Anaya, 1995.

- CORTINA, A., ESCÁMEZ, J., PÉREZ-DELGADO, E. *Un món de valors*. València, Generalitat valenciana, 1996.
- CORTINA, A., MARTÍNEZ, M. *Ética*. Madrid, Akal, 1996.
- CORTINA, A. *El quehacer ético. Guía para la educación moral*. Madrid, Santillana, 1996.
- CORTINA, A. *Ciudadanos del mundo*. Madrid, Alianza, 1997.
- CORTINA, A. *Hasta un pueblo de demonios. Ética pública y sociedad*. Madrid, Taurus, 1998.
- CORTINA, A. *Contracte i aliança*. Barcelona, Cruïlla, 2001.
- COULON, A. *Etnometodología y educación*. Barcelona, Paidós, 1995.
- CUBERO, R. *Cómo trabajar con las ideas de los alumnos*. Sevilla, Diada, 1989.
- DANIELS, H. *Vigotsky y la pedagogía*. Paidós, Barcelona, 2003.
- DARDER, P., FRANCH, J., COLL, C., PELACH, J. *El grup-classe*. Vic, Eumo, 1991.
- DE PABLO, P., RUIZ, J., SANCHEZ, C., SANZ, A. *Diseño del currículo en el aula. Una propuesta de autoformación*. Madrid, Mare Nostrum, 1992.
- DEL CARMEN, LL. *Elaboració del currículum escolar. Del disseny curricular a la programació d'aula*. Barcelona, Garó-ICE de la UB, 1992.
- DEL CARMEN, LL. *La planificació de cicle i curs*. Barcelona, Garó-ICE de la UB, 1993.
- DEL CARMEN, LL., ZABALA, A. *Guia per l'elaboració del Projecte Curricular de Centre*. Barcelona, Garó-ICE de la UB, 1992.
- DEWEY, J. *Democracia y educación*. Madrid, Morata, 1995.
- DEWEY, J. *Moral principles in education*. Southern Illinois University Press, Feffer & Simons, 1975.
- DÍAZ AGUADO, M.J., MEDRANO, C. *Educación y razonamiento moral. Una aproximación para trabajar los contenidos transversales*. Bilbao, Mensajero, 1994.

- DÍAZ de la RADA, A., GARCÍA, F.J., VELASCO, H. *Lecturas de antropología para educadores. El ámbito de la antropología de la educación y de la etnografía escolar*. Madrid, Trotta, 1993.
- DÍAZ de la RADA, A., VELASCO, H. *La lógica de la investigación etnográfica*. Madrid, Trotta, 1997.
- DOMENECH, I. "Bibliografía: las asambleas de clase" a *Aula de Innovación Educativa*. Barcelona, núm.73-74, 2003.
- DOMENECH, I. "Hablar de valores: los debates" a *Cuadernos de Pedagogía*. Barcelona, núm.325, 2003.
- DOYLE, W. "Classroom tasks and students' abilities", a PETERSON, P., WALBERG, H. *Research on teaching*. Berkeley: McCutchan Pub. Co., 1979, pp.183-209.
- DOYLE, W. Academic work, a *Review of Educational Research*. Vol. 53, núm. 2, 1983, pp. 159-199.
- DOYLE, W., CARTER, K. Academic tasks in classrooms, a HAMMERSLEY, M. *Case studies in classroom research*. Milton Keynes. Open University Press, 1986, pp.133-155.
- DUART, J.M. *La organización ética de la escuela y la transmisión de valores*. Barcelona, Paidós, 1999.
- DURKHEIM, E. *Las reglas del método sociológico y escritos sobre filosofía de las ciencias sociales*. Madrid, Alianza, 1988.
- DURKHEIM, E. *La educación moral*. Madrid, Trotta, 2002.
- EINSENBERG, N., STRAYER, J. *La empatía y su desarrollo*. Bilbao, Desclée de Brouwer, 1992.
- ELLIOTT, J. *Pràctica, recerca i teoria en educació*. Vic, Eumo, 1989.
- ELLIOTT, J. *El cambio educativo desde la investigación-acción*. Madrid, Morata, 1993.
- ELLIOTT, J. *La investigación acción en educación*. Madrid, Morata, 1997.
- ENGSTRÖM, Y. *Learning by expanding*. Helsinki, Orienta-Konsultit, 1987.
- EQUIP DE MESTRES DE L'ESCOLA SANT MIQUEL DE CORNELLÀ DE LLOBREGAT *Aprendre a conviure*. Barcelona, Romanyà i Valls S.A, 2000.

- ESCÁMEZ, J. *La formación de hábitos como objetivo pedagógico*. Murcia, Universidad de Murcia, 1981.
- ESCÁMEZ, J., ORTEGA, P. *La enseñanza de las actitudes y los valores*. Valencia, Nau llibres, 1986.
- ESCÁMEZ, J., CORTINA, A. *Educar para la justicia*. Valencia, Generalitat valenciana, 1998.
- ESCÁMEZ, J. *Educar en la autonomía moral*. Valencia, Generalitat valenciana, 1998.
- ESCÁMEZ, J., GIL, R. *La educación en la responsabilidad*. Barcelona, Paidós, 2001.
- ESPINOSA, A., VIDANES, J., ESPINOSA, P. *La ordenación básica de la educación primaria. Enseñanzas mínimas, calendario y requisitos mínimos de los centros*. Madrid, Escuela española, 1991.
- ESTEVE, J.M. "La funció professional del professorat davant el desconcert de valors present a la nostra societat", a AA.VV. *Materials per a la formació del professorat en educació moral*. Programa d'educació en Valors de l'ICE de la UB, Doc.policopiat, 1993.
- FEIXAS, V., MARÍN, F.C., MÈLICH, J.C., TORRALBA, F. *Vers una pedagogia amb rostre*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.
- FREINET, C. *La educación moral y cívica*. Barcelona, Laia, 1972.
- FREINET, C. *Por una escuela del pueblo*. Barcelona, Laia, 1972.
- FREINET, C., SALENGROS, R. *Modernizar la escuela*. Barcelona, Laia, 1976.
- FREINET, C. *Las técnicas Freinet de la escuela moderna*. México, Siglo XXI, 1976.
- FREINET, C. *La escuela moderna*. Madrid, Morata, 1996.
- FREIRE, P. *Pedagogia del oprimido*. México, Siglo XXI, 1979.
- FRONDIZI, R. *¿Qué son los valores?*, México, FCE, 1977.
- GARCÍA GARRIDO, J.L. (Coord.) *La sociedad educadora*. Madrid, Fundación independiente, 2000.
- GARCÍA MORIYÓN, F. *Crecimiento moral y filosofía para niños*. Bilbao, Desclée de Brouwer, 1998.

- GALCERAN, M.M. "Identificación y análisis de valores y construcción conceptual", a *Comunicación, lenguaje y educación*, Madrid, nº15, 1992.
- GALCERAN, M.M., VILAR, J. "Discussió de dilemes morals", a *Guix*, Barcelona, nº180, 1992.
- GIDDENS, A. *La teoría social hoy*. Madrid, Alianza, 1987.
- GIDDENS, A. *La constitución de la sociedad*. Buenos Aires, Amorrortu, 1995.
- GIDDENS, A. *Modernidad e identidad del Yo*. Barcelona, Península, 1998.
- GIL, F., JOVER, G., REVERO, D. *La enseñanza de los derechos humanos: 30 preguntas, 29 respuestas y 76 actividades*. Barcelona, Paidós, 2001.
- GIJÓN, M. *Espacios de educación moral en una comunidad escolar*. Tesis doctoral, 2003.
- GILLIGAN, C. *La moral y la teoría*. México, FCE, 1985.
- GIMENO SACRISTÁN, J. "El profesor como investigador en el aula: un paradigma de investigación y de formación del profesorado", a *Educación y sociedad*, Madrid, nº2, 1983.
- GIMENO SACRISTÁN, J. *El curriculum: una reflexión sobre la práctica*. Madrid, Morata, 1988.
- GIMENO SACRISTÁN, J. "Los materiales y la enseñanza", a *Cuadernos de pedagogía*. Barcelona, nº194, 1991.
- GIMENO SACRISTÁN, J. *Educar y convivir en la cultura global*. Madrid, Morata, 2001.
- GIMENO SACRISTÁN, J., PEREZ GOMEZ, A.(comps.) *La enseñanza: su teoría y su práctica*. Madrid, Akal, 1985.
- GIMENO SACRISTÁN, J., PEREZ GOMEZ, A. *Comprender y transformar la enseñanza*. Madrid, Morata, 1993.
- GIROUX, H. *La escuela y la lucha por la ciudadanía*. México, Siglo XXI, 1993.
- GOMEZ, I. "Actituds, valors i normes", a Mauri, T., Valls, E., Gomez, I. *Els continguts escolars. El tractament en el currículum*. Barcelona, Graó, 1992.
- GOETZ, J.P., LECOMPTE, M.D. *Etnografía y diseño cualitativo en investigación educativa*. Madrid, Morata, 1988.

- GOFFMAN, E. *El ritual de la interacción*. Buenos Aires, Tiempo Contemporáneo, 1970.
- GOFFMAN, E.: *Relaciones en público*. Madrid, Alianza, 1979.
- GOFFMAN, E.: *La presentación de la persona en la vida cotidiana*. Madrid, Martínez de Murgía, 1987.
- GONZÁLEZ LUCINI, F. *Educación en valores y diseño curricular*. Madrid, Alhambra, 1990.
- GRANNIS, J. "Task engagement and the consistency of pedagogical controls: An ecological study of differently structured classroom settings", a *Curriculum Inquiry*. Vol.8, 1978, pp.3-36.
- HABERMAS, J. *Teoría de la acción comunicativa*, (2 vols). Madrid, Taurus, 1981.
- HABERMAS, J. *Conocimiento e interés*. Madrid, Taurus, 1992.
- HABERMAS, J. *Conciencia moral y acción comunicativa*. Barcelona, Península, 1998.
- HAMMERSLEY, H. i ATKINSON, P. *Etnografía*. Paidós Ibérica, Barcelona, 1994.
- HARGREAVES, D. *Las relaciones interpersonales en la educación*. Madrid, Narcea, 1986.
- HERSH, R., REIMER, J., PAOLITO, D. *El crecimiento moral de Piaget a Kohlberg*. Madrid, Narcea, 1984.
- HOPKINS, D. *La investigación en el aula. Guía del profesor*. Barcelona, PPU, 1989.
- I.E.P.S. *La escuela y sus posibilidades en la formación de actitudes para la convivencia*. Madrid, Narcea, 1988.
- JAMES, W. *Principios de psicología*. Madrid, Daniel Tono, 1994.
- JOVER, G. *Relación educativa y relaciones humanas*. Barcelona, Herder, 1991.
- JORDAN, J.A., SANTOLARIA, F. (Eds.) *La educación moral hoy. Cuestiones y perspectivas*. Barcelona, PPU, 1987.
- JOYCE, B. i WEIL, M. *Modelos de enseñanza*. Madrid, Anaya, 1985.
- KANT, I. *Fundamentación de la metafísica de las costumbres*. Madrid, Espasa Calpe, 1995.

- KANT, I. *Crítica de la razón pura*. Madrid, Alfaguara, 1997.
- KANT, I. *Crítica de la razón práctica*. Alianza, 2000.
- KEMMIS, S. *El currículum: más allá de la teoría de la reproducción*. Madrid, Morata, 1988.
- KOHLBERG, L. *Essays on moral development. The philosophy of moral development*. San Francisco, Harper and Row, 1981.
- KOHLBERG, L. "Estudios morales y moralización. Enfoque cognitivo-evolutivo", a *Infancia y aprendizaje*. Madrid, nº18, 1982.
- KOHLBERG, L. *Psicología del desarrollo moral*. Bilbao, Desclée de brouwer, 1992.
- KOHLBERG, L., POWER, F.C., HIGGINS, A. *La educación moral según Lawrence Kohlberg*. Barcelona, Gedisa, 1997.
- LACASA, P. *Familias y escuelas. Caminos de la orientación educativa*. Madrid, Visor, 1987.
- LACASA, P. *Aprender en la escuela, aprender en la calle*. Madrid, Visor, 1994.
- LATORRE, A., RINCÓN, D. del, ARNAL, J. *Bases metodológicas de la investigación educativa*. Hurtado ediciones, Barcelona, 1996.
- LEONTIEV, A. *El desarrollo del psiquismo*. Madrid. Akal/Universitaria, 1983.
- LIPMAN, M., SHARP, A.M., OSCANVAN, F.S. *La filosofía en el aula*. Madrid, De la torre, 1992.
- LOPEZ, S. "Construcción racional y autónoma de valores y habilidades sociales", a *Comunicación, lenguaje y educación*. Madrid, nº15, 1992.
- LOPEZ, S. "Autorregulación y desarrollo de capacidades para incrementar la coherencia entre juicio y acción", a *Comunicación, lenguaje y educación*. Madrid, nº15, 1992.
- MAGENDZO, A. *Currículum, escuela y Derechos Humanos*. Santiago de Chile, Piie estudios, 1990.
- MAKARENKO, A.S. *Poema pedagógico*. Barcelona, Planeta, 1983.
- MARINA, J.A. *Ética para náufragos*. Barcelona, Anagrama, 1995.
- MARINA, J.A. *El laberinto sentimental*. Barcelona, Anagrama, 1996.

- MARTÍN, E. "¿Qué contienen los contenidos escolares?", a *Cuadernos de Pedagogía*. Barcelona, nº188, 1991.
- MARTÍN, X. "Actituds de l'educador per una escola dialògica", a *Perspectiva escolar*. Barcelona, nº157, 1991.
- MARTÍN, X. "Autoconeixement", a *Guix*. Barcelona, nº180, 1992.
- MARTÍN, X. "La comprensión crítica, una estrategia para la confrontación y análisis de los valores", a *Comunicación, lenguaje y educación*. Madrid, nº15, 1992.
- MARTÍN, X. "El role-playing, una técnica para facilitar la empatía y la perspectiva social", a *Comunicación, lenguaje y educación*. Madrid, nº15, 1992.
- MARTÍN, X. "La inadaptación social y la educación no formal", a Trilla, J. *La educación fuera de la escuela*. Barcelona, Ariel, 1993.
- MARTÍN, X. "La actitud de los educadores ante los valores y los temas transversales", a *Nexo. Revista del profesorado de Cantabria*. Santander, nº2, 1994.
- MARTÍN, X., PUIG, J.M. *Materials d'educació en valors*. Barcelona, Fundació Serveis de Cultura Popular, 1996.
- MARTÍN, X., PUIG, J.M., TRILLA, J. "El tercer mundo para los escolares de primero", a *Cuadernos de pedagogía*. Barcelona, nº215, 1993.
- MARTÍN, X., PADRÓS, M., PUIG, J., RUBIO, L., TRILLA, J. *A mida. Materials per a fer de tutor a l'ESO*. Barcelona, Fundació Serveis de Cultura Popular, 2001.
- MARTÍN, X., PUIG, J., PADRÓS, M., RUBIO, L., TRILLA, J. *Tutoría. Técnicas, recursos y actividades*. Madrid, Alianza, 2003.
- MARTÍNEZ BONAFÉ, J. "¿Cómo analizar los materiales?", a *Cuadernos de Pedagogía*, Barcelona, nº203, 1992.
- MARTÍNEZ BONAFÉ, J. "Siete cuestiones y una propuesta", a *Cuadernos de Pedagogía*, Barcelona, nº203, 1992.
- MARTÍNEZ, M. "Legislació i participació dels alumnes", a *Perspectiva escolar*. Barcelona, nº157, 1991.
- MARTÍNEZ, M. "La participació a la comunitat escolar", a *Guix*. Barcelona, nº168, 1991.

- MARTÍNEZ, M. "El estado de la cuestión", a *Cuadernos de pedagogía*. Barcelona, nº201, 1992.
- MARTÍNEZ, M. "Educación en valores y educación moral: un ámbito de diseño y construcción curricular para el profesorado", a *Comunicación, lenguaje y educación*. Madrid, nº15, 1992.
- MARTÍNEZ, M. "La enseñanza de los valores en la escuela: la educació ética", a *Seminario de educación y valores en España*. (Cádiz, 1991). Madrid, Centro de Pub. del MEC, 1992.
- MARTÍNEZ, M. "La evaluación en Educación moral", a *Aula*. Barcelona, nº16-17, 1993.
- MARTÍNEZ, M. *El contrato moral del profesorado*. Bilbao, Desclée de Brouwer, 1998.
- MARTÍNEZ, M., BUXARRAIS, M.R. "La convención de 1989 y la educación moral", a *Revista Española de Pedagogía*. Madrid, nº190, 1991.
- MARTÍNEZ, M., BUXARRAIS, M.R. "Actituds, valors i normes a la Reforma", a *Guix*. Barcelona, nº180, 1992.
- MARTÍNEZ, M., BUXARRAIS, M.R., CARRILLO, I., LOPEZ, S., PAYA, M. "¿Se pueden secuenciar las actitudes?", a *Aula*. Barcelona, nº10, 1993.
- MARTÍNEZ, M., PUIG, J. "Elementos para una pedagogía de la conciencia", a *Educación*. Barcelona, nº11, UAB, 1988.
- MARTÍNEZ, M., PUIG, J. *Educación moral y democracia*. Barcelona, Laertes, 1989.
- MARTÍNEZ, M., PUIG, J. *La educación moral. Perspectivas de futuro y técnicas de trabajo*. Barcelona, Graó, 1991.
- MARTÍNEZ, M., PUIG, J. "L'educació en valors", a AA.VV. *Quatre reptes per a la nostra escola*. Barcelona, Consell escolar de Catalunya, 1991.
- MAURI, T. "Fets, conceptes i principis", a Mauri, T, Valls, E, i Gomez, I. *Els continguts escolars. El tractament en el currículum*. Barcelona, Graó, 1992.
- M.E.C. *Materiales para la Reforma. Educación Infantil, Primaria y Secundaria*. Madrid, MEC, 1992.
- M.E.C. "Proyecto curricular", a *Materiales para la Reforma. Educación Infantil, Primaria y Secundaria*. Madrid, MEC, 1992.
- M.E.C. *Temas transversales y desarrollo curricular*. Madrid, MEC, 1993.

- MEDINA, J. *Sistemas contemporáneos de educación moral*. Barcelona, Ariel, 2001.
- MÈLICH, J.C. *Del extraño al cómplice. La educación en la vida cotidiana*. Barcelona, Anthropos, 1994.
- MÈLICH, J.C., BÁRCENA, F. *La educación como acontecimiento ético*. Barcelona, Paidós, 1997.
- MÈLICH, J.C., PALOU, J., POCH, C., FONS, M. *La veu de l'altre. Reflexions i experiències per educar en valors ètics*. Barcelona, ICE-UAB, 2000.
- MERCER, N. *La construcción guiada del conocimiento*. Barcelona, Paidós, 1997.
- MERCER, N., EDWARDS, D. *El conocimiento compartido*. Barcelona, Paidós, 1999.
- MÍNGUEZ, R., ORTEGA, P. *La educación moral del ciudadano de hoy*. Barcelona, Paidós, 2001.
- MÍNGUEZ, R. *Conflicto en las aulas. Propuestas educativas*. Barcelona, Ariel, 2003.
- MOREU, A. "Assemblees de classe en l'ensenyament obligatori" a AAVV. *Disciplina i convivència en la institució escolar*. Barcelona, Graó, 2000.
- MUÑOZ, D. "La elaboración del Proyecto Educativo", a *Aula*. Barcelona, nº1, 1992.
- NAVAL, C., URPI, C. (Eds.) *Una voz diferente en la educación moral*. Bilbao, Eunsal, 2001.
- NESPOR, J. "Academic task in High School English class", a *Curriculum Inquiry*. Vol.17, núm.2, 1987, pp.203-228.
- NEWELL, A., SIMON, H. *Human problem solving*. Englewood Cliffs, N.J., Prentice Hall, 1972.
- NEWMAN, D., GRIFFIN, P., COLE, M. *La zona de construcción del conocimiento*. Madrid, Morata, 1991.
- ORTEGA, P., MÍNGUEZ, R., GIL, R. *La tolerancia en la escuela*. Barcelona, Ariel, 1996.
- ORTEGA, P. (Coord) *Educación moral. VI Congreso Interuniversitario de Teoría de la Educación*. Murcia, Cajamurcia, 1997.
- ORTEGA, P., MÍNGUEZ, R., GIL, R. *Valores y educación*. Barcelona, Ariel, 1999.

- PALOS, J. *Educar para el futuro. Temas transversales del currículum*. Bilbao, Desclée de Brouwer, 1998.
- PALACIOS, J., MARCHESI, A., CARRETERO, M. *Psicología evolutiva. Desarrollo cognitivo y social del niño*. Madrid, Alianza, 1984.
- PASCUAL, A. *Clarificación de valores y desarrollo humano*. Madrid, Narcea, 1988.
- PAYÀ, M. "El autoconocimiento como condición par construir una personalidad moral y autónoma", a *Comunicación, lenguaje y educación*. Madrid, nº15, 1992.
- PAYÀ, M. "Relaciones interpersonales, elecciones de alternativas y resolución de conflictos", a *Comunicación, lenguaje y educación*. Madrid, nº15, 1992.
- PAYÀ, M. "La ressolució de conflictes a l'educació primària", a *Guix*. Barcelona, nº180, 1992.
- PAYÀ, M. *Educación en valores para una sociedad abierta y plural: aproximación concpetual*. Bilbao, Desclée de Brouwer, 1997.
- PAYÀ, M., MARTÍNEZ, M., BUXARRAIS, M. *Ética y educación en valores. Guías Praxis para el profesorado de ESO*. Barcelona, Praxis, 2000.
- PÉREZ-DELGADO, E., GARCÍA-ROS, R. *La psicología del desarrollo moral*. Madrid, Siglo XXI, 1991.
- PETERS, R.S. *Desarrollo moral y educación moral*. México, FCE, 1984.
- PIAGET, J., PETERSEN, P., WODEHOUSE, H., SANTULLANO, L. *La nueva educación moral*. Buenos Aires, Losada, 1967.
- PIAGET, J., HELLER, M.J. *La autonomía en la escuela*, Buenos Aires, Losada, 1968.
- PIAGET, J. *El criterio moral en el niño*. Barcelona, Martínez Roca, 1984.
- PORRO, B. *La resolución de conflictos en el aula*. Buenos Aires, Paidós, 1999.
- PUIG, J.M. *Teoría de la educación*. Barcelona, PPU, 1986.
- PUIG, J.M. "Enfoque sistémico de la conciencia", a AA.VV. *Pedagogía sistémica*. Barcelona, CEAC, 1987.
- PUIG, J.M. "L'educació moral a l'escola, què cal fer?", a *Perspectiva escolar*. Barcelona, nº117, 1987.

- PUIG, J.M. "Elements per a una educació multicultural", a *Perspectiva escolar*, Barcelona, nº147, 1990.
- PUIG, J.M. "La ciudad y el desarrollo moral y cívico", a AA.VV. *La ciudad educadora*. Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1990.
- PUIG, J.M. "El grup classe: col·lectivitat i diàleg", a *Perspectiva escolar*. Barcelona, nº157, 1991.
- PUIG, J.M., TRILLA, J. "L'escola com a àmbit d'educació moral" a *Perspectiva escolar*, Barcelona, nº157, 1991.
- PUIG, J.M. "Educación moral y cívica", a MEC, *Materiales para la Reforma. Educación Infantil, Primaria y Secundaria*. Madrid, MEC, 1992.
- PUIG, J.M. "Objetivos y orientaciones", a *Cuadernos de pedagogía*. Barcelona, nº201, 1992.
- PUIG, J.M. "El diàleg com a valor i com a procediment", a *Guix*. Barcelona, nº180, 1992.
- PUIG, J.M. "Criterios para educar moralmente en una sociedad democrática y plural", a *Comunicación, lenguaje y educación*. Madrid, nº15, 1992.
- PUIG, J.M. "Naturaleza de los contenidos de valor", a *Aula*. Barcelona, nº16-17, 1993.
- PUIG, J.M. *Toma de conciencia de la habilidades para el diálogo*. Madrid, CL&E, 1993.
- PUIG, J.M. "Notas para un estudio sobre los usos de la escritura autobiográfica en educación", a *PAD'E*. València, vol.III, nº1, 1993.
- PUIG, J.M. "Minorías étnicas y educación democrática: hacia el interculturalismo", a Ortega, P. i Sáez, J. (coords.) *Educación y democracia*. Murcia, Caja Murcia, 1993.
- PUIG, J.M. *La educación moral en la enseñanza obligatoria*. Barcelona: ICE-Horsori, 1995.
- PUIG, J.M. *Aprender a dialogar*. Madrid, Infancia y Aprendizaje, 1995.
- PUIG, J.M. *La construcción de la personalidad moral*. Barcelona, Paidós, 1996.
- PUIG, J.M. *Feina d'educar*. Barcelona, Edicions 62, 1999.

- PUIG, J.M. *Prácticas morales. Una aproximación a la educación moral*. Barcelona, Paidós, 2003.
- PUIG, J.M., MARTIN, X. *La educación moral en la escuela. Teoría y práctica*. Barcelona, Edebé, 1998.
- PUIG, J.M.; MARTÍN, X.; NOVELLA, A., ESCARDÍBUL, S. *Com fomentar la participació a l'escola*. Barcelona, Graó, 1997.
- PUIG, J.M., MARTÍNEZ, M. "Educación moral", a *Enciclopedia de la educación*. Barcelona, Planeta, 1988.
- QUINTANA, J.M. *Pedagogía moral*. Madrid, Dykinson, 1995.
- RATHS, L., HARMIN, M., SIMONS, S. *El sentido de los valores y la enseñanza*. México, Uthea, 1967.
- REINA, J., ALIENDE, E., RODRIGUEZ, A. *Proyecto curricular de educación primaria: qué, cómo, cuándo enseñar y evaluar*. Madrid, Escuela Española, 1992.
- REY, R., SANTAMARIA, JM. *El Proyecto educativo de centro: de la teoría a la acción educativa*. Madrid, Escuela Española, 1992.
- RODRÍGUEZ DUPLÀ, L. *Ética*. Madrid, BAC, 2001.
- ROGERS, C. *El proceso de convertirse en persona*. Barcelona, Paidós, 1986.
- ROGOFF, B. *Aprendices del pensamiento*. Barcelona, Paidós, 1993.
- ROMAÑÀ, T., TRILLA, J. "Dilemas ante el tratamiento de los valores en la escuela", a *Aula*. Barcelona, nº16-17, 1993.
- RUBIO CARRACEDO, J. *Educación moral, posmodernidad y democracia*. Madrid, Morata, 1996.
- SANCHEZ TORRADO, L. *Ciudadanía sin fronteras, cómo pensar y aplicar una educación en valores*. Bilbao, Desclée de Brower, 1998.
- SANTOLARIA, F., JORDÁN, A. *La educación moral hoy. Cuestiones y perspectivas*. Barcelona, PPU, 1987.
- SARRAMONA, J. "La polémica educación moral", a Fullat, O. I Sarramona, J. *Cuestiones de educación. Análisis bifronte*. Barcelona, CEAC, 1982.
- SAVATER, F. *Ética para Amador*. Barcelona, Ariel, 1991.

- SAVATER, F. *El valor de educar*. Barcelona, Ariel, 1997.
- SAVATER, F. *Invitación a la ética*. Barcelona, Ariel, 1998.
- SCHÖN, D.S. *La formación de profesionales reflexivos*. Barcelona, Paidós-MEC, 1992.
- SMITH, A. *Teoría de los sentimientos morales*. Madrid, Alianza, 1997.
- STENBERG, R.J., SPEAR-SWRLING, L. *Enseñar a pensar*. Madrid, Santillana, 2000.
- STENHOUSE, L. *Investigación y desarrollo del currículum*. Madrid, Morata, 1987.
- STODOLSKY, S. *La importancia del contenido en la enseñanza*. Barcelona, Paidós, 1991.
- STUART MILL, J. *El utilitarismo*. Madrid, Alianza, 1997.
- TAYLOR, CH. *La ética de la autenticidad*. Barcelona, Paidós, 1994.
- TAYLOR, S.J., BOGDAN, R. *Introducción a los métodos cualitativos de investigación*. Barcelona, Paidós, 1984.
- THIEBAUT, C. *Los límites de la comunidad*. Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, 1992.
- TORRES, J. *El currículum oculto*. Madrid, Morata, 1991.
- TRILLA, J. *Ensayos sobre la escuela. El espacio social y material de la escuela*. Barcelona, Laertes, 1985.
- TRILLA, J. *El profesor y los valores controvertidos*. Barcelona, Paidós, 1992.
- TRILLA, J. "La actitud del profesor en el aula ante los conflictos de valor", a *Comunicación, lenguaje y educación*. Madrid, nº15, 1992.
- TUGENDHAT, E., LOPEZ, C., VICUÑA, A.M. *El libro de Manuel y Camila. Diálogos sobre ética*. Barceloba, Gedisa, 2001.
- TURIEL, E., ENESCO, I., LINAZA, J. *El mundo social en la mente infantil*. Madrid, Alianza, 1989.
- VENTURA, M. *Actitudes, valores y normas en el currículum escolar*. Madrid, Escuela Española, 1992.
- VIDAL, M. *La educación moral en la escuela. Propuestas y materiales*. Madrid, Paulinas/Verbo Divino, 1981.

- VILAR, J. "El diagnóstico de situación, una técnica para el análisis de alternativas y la valoración de sus consecuencias", a *Comunicación, lenguaje y educación*. Madrid, nº15, 1992.
- VILAR, J., PUIG, J.M. "Educació moral i formació del professorat", a *Temps d'educació*. Barcelona, nº5, 1991.
- VYGOTSKY, L.S. "Aprendizaje y desarrollo intelectual en la edad escolar", a *Infancia y aprendizaje*. Madrid, nº27-28, 1984.
- VYGOTSKY, L.S. *Pensamiento y lenguaje*. Buenos Aires, Le Pleyade, 1984.
- WERTSCH, J. *Vigotsky y la formación social de la mente*. Barcelona, Paidós, 1985.
- WERTSCH, J. *Voces en la mente*. Aprendizaje Visaor, Madrid, 1991.
- WERTSCH, J. La necesidad de la acción en la investigación sociocultural. En: WERTSCH, J.; RIO, P. del; ALVAREZ, A. (Eds) *La mente sociocultural. Aproximaciones teóricas y aplicadas*. Fundación Infancia y Aprendizaje, Madrid, 1997.
- WITTRICK, M.C. (Comp.) *La investigación de la enseñanza I. Enfoques, teorías y modelos*. Paidós educador, Barcelona, 1997.
- WITTRICK, M.C. (Comp.) *La investigación de la enseñanza II. Métodos cualitativos y de observación*. Paidós educador, Barcelona, 1997.
- WOODS, P. *La escuela por dentro*. Barcelona, Paidós, 1987.
- WOODS, P., HAMMERSLEY, M. *Cultura, género y étnia en la escuela. Informes etnográficos*. Barcelona, Paidós-MEC, 1995.
- YOUNG, R. *Teoría crítica de la educación y discurso en el aula*. Barcelona, Paidós-MEC, 1993.
- YUS, R. *Temas transversales: hacia una nueva escuela*. Barcelona, Graó, 1996.
- YUS, R. *Hacia una educación global desde la transversalidad*. Madrid, Anaya-Alauda, 1997.
- YUS, R. *¿Qué se debe enseñar en la escuela de hoy?* Coruña, Ludus, 2000.
- ZABALA, A. "Materiales curriculares", a Mauri, T., Solé, I., del Carmen, L. y Zabala, A. *El currículum en el centro educativo*. Barcelona, ICE/Horsori, 1990.

ZINCHENKO, V. P. La psicología sociocultural y la teoría psicológica de la actividad: revisión y proyección hacia el futuro. En: WERTSCH, J.; RIO, P. del; ALVAREZ, A. (Eds) *La mente sociocultural. Aproximaciones teóricas y aplicadas*. Fundación Infancia y Aprendizaje, Madrid, 1997.

ÍNDIX

INTRODUCCIÓ	1
I. EL DISSENTY CURRICULAR EN EDUCACIÓ MORAL	7
1. Finalitats de l'educació moral	8
2. Continguts en l'educació moral	10
3. Criteris metodològics en educació moral	15
4. Activitats i recursos metodològics en educació moral	16
5. Paper de l'educador en l'educació moral	24
6. Avaluació en l'educació moral	26
7. Materials en l'educació moral	27
II. OBJECTIUS DE LA INVESTIGACIÓ	31
1. Interrogants i finalitats de la recerca	31
2. Objectius de la tesi	33

III. UNITATS D'ANÀLISI DE LA PRÀCTICA DOCENT	40
1. La teoria de l'activitat en la investigació sociocultural	41
• Vygotsky i la unitat d'anàlisi	41
• La teoria de l'activitat en Leontiev	43
• La necessitat de l'acció en la investigació sociocultural	45
• Evolució de la teoria de l'activitat segons Engeström	48
2. Els formats instruccionals en Stodolsky	51
• Paràmetres metodològics de la recerca	52
• Descripció de les unitats d'anàlisi	56
3. Els segments d'interactivitat en César Coll	66
• Principis bàsics i idees directrius del projecte	67
• Les situacions d'observació	70
• Les unitats d'anàlisi	74
4. Les tasques en el currículum i a la pràctica segons	
Doyle i Gimeno Sacristán	80
• Influència de les tasques en l'aprenentatge del alumnes	80
• El currículum i les tasques acadèmiques	82
• Tasques escolars: contingut de la pràctica educativa	88
• Les tasques com elements reguladors de l'ensenyament	89
• Paper de les tasques en la pràctica educativa	90
5. Una proposta sobre el concepte i els tipus de pràctica	96
• Pràctiques morals	97
• Tipus de pràctiques morals	100
• Encontres	103
• Tasques	104

• Activitats	107
• Cultura moral	110
IV. APROXIMACIÓ METODOLÒGICA	112
1. Plantejament de la recerca	112
• Apunts sobre el plantejament de la recerca	113
• Antecedents, interrogants i objectius	115
• Revisió bibliogràfica	117
• Elecció de la metodologia	118
2. Obtenció de les dades	120
• Apunts sobre l'obtenció de les dades	121
• Selecció dels escenaris	124
• Preparació dels observadors	129
• Entrada al camp i establiment del rapport	132
• Sistemes de registre de les dades	135
3. Anàlisi de les dades	140
• Apunts sobre l'anàlisi de les dades	141
• Ús dels conceptes de tasca i activitat	144
• Elaboració dels llistats	147
• Buidatge general	149
4. Presentació dels resultats	151
• Apunts sobre l'elaboració de l'informe etnogràfic	151
• Elaboració i presentació dels resultats	153

V. DESCRIPCIÓ DEL PROCÉS D'ENSENYAMENT I

APRENENTATGE A LES CLASSES DE TUTORIA 157

1. Observació de les classes de tutoria 158

- Nombre total de sessions de tutoria observades i distribució segons si són d'ètica o d'assemblea 159
- Nombre total de les pràctiques observades i distribució segons si s'han donat a classe d'ètica o a l'assemblea 160
- Nombre total de les pràctiques observades i distribució segons si són tasques o activitats 161
- Nombre total de les pràctiques observades a les classes d'ètica i distribució segons si són tasques o activitats 162
- Nombre total de les pràctiques observades a les assemblees i distribució segons si són tasques o activitats 163
- Nombre total de les pràctiques observades a les classes de tutoria i distribució segons si es donen a classe d'ètica o d'assemblea i segons si són tasques o activitats 164

2. Temps de duració de les pràctiques observades en les classes de tutoria 165

- Duració del nombre total de les pràctiques observades a les classes de tutoria 165
- Duració del nombre total de les pràctiques observades a les classes d'ètica 166
- Duració del nombre total de les pràctiques observades a les assemblees 167
- Duració del nombre total de les pràctiques observades a les classes de tutoria i distribució segons si són tasques o activitats 169

3. Continguts referits a fets i conceptes en les pràctiques observades	
en l'espai de tutoria	170
• Distribució dels continguts segons el seu abast:	
microètics o macroètics	171
• Distribució dels continguts segons la manera de	
decidir el seu tracte: heterònoma o autònoma	173
• Temes en els continguts morals	174

VI. ANÀLISI I DESCRIPCIÓ DEL PROCÉS D'ENSENYAMENT

I APRENENTATGE A LES CLASSES D'ÈTICA I D'ALTRES

ÀREES CURRICULARS: LES TASQUES

183

1. Dades globals referides a l'observació de les classes d'ètica,	
de medi social, de matemàtiques i de llengua catalana	184
• Nombre total de sessions observades a les classes d'ètica	
i a les àrees curriculars	184
• Nombre total de les pràctiques observades a les classes d'ètica	
i distribució segons si són tasques o activitats	186
• Nombre total de les pràctiques observades a les classes de medi	
social i distribució segons si són tasques o activitats	187
• Nombre total de les pràctiques observades a les classes de	
matemàtiques i distribució segons si són tasques o activitats	188
• Nombre total de les pràctiques observades a les classes de	
llengua catalana i distribució segons si són tasques o activitats	189
• Nombre total de tasques observades a les classes d'ètica	
i a les àrees curriculars	190
• Duració del nombre total de les tasques observades a les	

classes d'ètica i de les altres àrees curriculars	191
• Duració del nombre total de les tasques observades a les classes d'ètica	192
• Duració del nombre total de les tasques observades a les classes de medi social	193
• Duració del nombre total de les tasques observades a les classes de matemàtiques	194
• Duració del nombre total de les tasques observades a les classes llengua catalana	195
2. Descripció de les tasques	197
• Llistat de les tasques	197
• Descripció de les tasques	198
<i>Preguntes i respostes</i>	<i>199</i>
<i>Ronda d'intervencions</i>	<i>209</i>
<i>Explicar fets i conceptes</i>	<i>219</i>
<i>Comentari de valors</i>	<i>228</i>
<i>Treball individual</i>	<i>239</i>
<i>Lectura dels alumnes</i>	<i>250</i>
<i>Lectura de la mestra</i>	<i>260</i>
<i>Exercici oral</i>	<i>271</i>
<i>Treball en grup</i>	<i>282</i>
<i>Dictar textos o dades</i>	<i>292</i>
<i>Prova d'avaluació</i>	<i>302</i>
<i>Correcció col·lectiva</i>	<i>311</i>
<i>Correcció individual</i>	<i>323</i>
<i>Sortir a la pissarra</i>	<i>333</i>

<i>Instruccions de treball</i>	346
<i>Instruccions d'organització</i>	358
<i>Altres tasques</i>	369
4. Dades globals referides a les tasques segons les matèries	
observades	377
• Taula global de freqüències de les tasques a ètica, medi social, matemàtiques i llengua catalana	377
• Distribució de les tasques a ètica	378
• Distribució de les tasques a medi social	379
• Distribució de les tasques a matemàtiques	380
• Distribució de les tasques a llengua catalana	381
• Distribució de les tasques en el global de l'observació	382
4. Tasques agrupades en famílies	383
• Nombre total de tasques observades i distribució segons la seva família	384
• Descripció de les famílies	385
<i>Tasques d'intercanvi</i>	386
<i>Tasques d'explicació</i>	395
<i>Tasques de treball escolar</i>	404
<i>Tasques d'avaluació</i>	414
<i>Tasques d'instruccions</i>	423
• Comparació de les tasques per matèries	432
5. Conclusions	445

VII. ANÀLISI I DESCRIPCIÓ DEL PROCÉS D'ENSENYAMENT

I APRENENTATGE A LES CLASSES DE TUTORIA:

LES ACTIVITATS	447
1. Descripció de les activitats	448
• Llistat de les activitats	448
• Distribució de les activitats a les sessions de tutoria	449
• Descripció de les activitats	449
<i>Ressolució de conflictes</i>	451
<i>Revisió de càrrecs</i>	457
<i>Revisió d'acords</i>	463
<i>Elecció de delegats</i>	469
<i>Informació de l'assemblea de delegats</i>	475
<i>Formació de grups</i>	480
<i>Festa d'aniversari</i>	487
<i>Preparació de projectes</i>	493
<i>Altres activitats</i>	499
2. Conclusions	505

VIII. PROPOSTES EDUCATIVES PER OPTIMITZAR LES

CLASSES DE TUTORIA	506
1. Què fer a la classe de tutoria	507
2. Com treballar a les sessions d'ètica	509
3. Com es fa una assemblea?	511
4. Importància de la preparació de les classes de tutoria	514
5. Continguts de les classes de tutoria	516
6. Potenciar el treball dels valors a partir de l'intercanvi dialògic	519

7. Relació alumnes-mestres en el procés d'aprenentatge dels valors	521
8. Compromís i transmissió de valors	524
9. Actituds de l'educador en educació moral	526
10. L'avaluació dels aprenentatges morals	528
 IX. CONCLUSIONS	 531
1. Conceptes que hem utilitzat en la nostra investigació	532
• Què preteníem?	532
• Què hem aconseguit?	532
2. Descripció de les classes de tutoria	533
• Què preteníem?	533
• Què hem aconseguit?	534
3. Descripció de les tasques a ètica i altres àrees curriculars	536
• Què preteníem?	536
• Què hem aconseguit?	536
4. Descripció de les activitats a les classes de tutoria	542
• Què preteníem?	542
• Què hem aconseguit?	542
5. Recomanacions pedagògiques per a les classes de tutoria	544
• Què preteníem?	544
• Què hem aconseguit?	544
6. Perspectives de futur	545
 BIBLIOGRAFIA	 548

